

Lina Pliško
David Mandić
Pula

DIJALEKTOLOŠKI POVRATAK¹ MARČANI

UDK: 811.163.42'282 (497.5 -37 Marčana)

Rukopis primljen za tisak 30.10.2007.

Izvorni znanstveni članak

Original scientific paper

Recenzenti: Josip Lisac i Joško Božanić

U članku su prikazane alijetetne, alteritetne te arealne jezične značajke mjesnoga govora Marčane. Prema tim se značajkama mjesni govor Marčane priključuje doseljeničkome jugozapadnome istarskom ili štakavsko-čakavskom dijalektu.

Ključne riječi: *Marčana, jugozapadni istarski ili štakavsko-čakavski dijalekt, Istra, alijeteti, alteriteti, arealne značajke.*

Naselje Marčana teritorijalno i administrativno pripada istoimenoj općini² smještenoj na jugoistočnome dijelu Istre. Na površini od 134 km² i 36 km obale prema popisu stanovništva iz 2001. godine ondje živi 3903 stanovnika. U naselju Marčana, koje je i središte općine, živi preko 1000 stanovnika.

Prema Brozovićevoj karti čakavskih dijalekata mjesni govor Marčane pripada *jugozapadnome istarskom ili štakavsko-čakavskome dijalektu*. To je, prema autoru, „migracijski dijalekt s prvotnim staništem u Dalmaciji, prvotno prijelaznoga štokavsko-

¹ Sintagmu „dijalektološki povratak“ „posudili smo“ iz Moguševa članka *Dijalektološki povratak Brseču* (Filologija knj. 20–21, Zagreb, 1992–1993, str. 313) jer smo se i mi na neki način vratili Marčani s ciljem da zabilježimo jezične značajke koje nisu zapisali naši prethodnici.

² Naselja općine Marčana su: Belavići, Bratulići, Cokuni, Divšići, Filipana, Hreljići, Kavran, Krnica, Kujići, Lobarika, Mali Vareški, Marčana, Mutvoran, Orbanići, Pavićini, Peruški, Pinezići, Prodol, Rakalj, Šarići, Šegotići i Veliki Vareški. (Vidi: <http://www.marcana.hr/>; <http://hr.wikipedia.org/>).

čak. tipa, sa zamjenom *ča* i sa skupinama *št, žd*, ali za seobe i u Istri čakavizirani” (Brozović, 1988: 88).

1. Mjesni govor Marčane u dosadašnjoj literaturi

Prve podatke o mjesnome govoru Marčane, zapravo bilješke o naglasnome sustavu, nalazimo u doktorskoj disertaciji J. Ribarića, objavljenoj u Srpskome dijalektološkom zborniku pod naslovom *Razmještaj južnoslovenskih dijalekata na poluotoku Istri* tek 1940. (Ribarić, 1940: 44)³. Autor je mjesni govor Marčane uvrstio u „štokavsko-čakavski prelazni dijalekt 'Slovinaca' (Ribarić, 1940: 46). U štokavske govore vodnjanskoga tipa uvrstio ga je poljski dijalektolog M. Małecki (Małecki, 2002: 82–86) koji je tridesetih godina prošloga stoljeća istraživao slavenske govore u Istri⁴. Małecki je djelomično obradio vokalizam, konsonantizam, naglasni sustav i morfologiju tih govora.

Početak pedesetih godina prošloga stoljeća čakavski govori „Pulštine, Rovinjštine, i Poreštine“ bili su predmetom zanimanja srpskih dijalektologa R. Boškovića i njegova asistenta I. Popovića. U sklopu istraživanja, koje je trebalo pokazati koliko su govori tih područja štokavski, a koliko čakavski, bila je obuhvaćena i Marčana. R. Bošković je opisao akcentatski sustav mjesnoga govora Marčane (Bošković, 1978a: 250⁵; Bošković, 1978b: 347–349⁶) i refleks primarnih konsonantskih skupina **tj, *dj, *skj, *stj, *zgj, *zdj* (Bošković, 1978b: 346–347).

Godine 1964. M. Hraste, potaknut referatom P. Ivića pod naslovom *O klasifikaciji srpskohrvatskih dijalekata* održanom na „kongresu jugoslavenskih slavista“ u Ohridu 1963., istražuje govore jugozapadne Istre s ciljem da provjeri koliko su točne Ivićeve tvrdnje o postanku i razvoju štokavskih govora u Istri. Na popisu obrađenih dijalektoloških punktova je i Marčana. Hraste je provjeravao četrnaest jezičnih značajki koje u referatu spominje Ivić, a odnose se na naglasni sustav, konsonantizam i morfologiju⁷. Istraživanjem je obuhvatio i one jezične značajke koje su karakteristične samo za čakavsko narječje (Vidi: Hraste, 1964: 23–28) i dokazao da „jugozapadna Istra nije štokavska pa ni štokavsko-čakavska, kako ju je nazvao Ribarić, nego čakavsko-štokavska, jer u njoj i danas prevladavaju čakavski elementi, a ne štokavski“ (Isto, 28).

Godine 1994. R. Ujčić opisao je mjesni govor Marčane (Ujčić, 1994: 123–128), „po kriterijima koje je u dijalektologiju uveo P. Ivić“ (Isto, str. 124). U svom se istraživanju

³ Ribarićeva je rasprava prvi put u Hrvatskoj objavljena tek 2002. godine pod naslovom *O istarskim dijalektima*.

⁴ Njegov je rad objavljen 1930. na poljskome jeziku pod naslovom *Przegląd słowiańskich gwar Istri*. Godine 2002. s poljskoga ga je prevela Barbara Kryżan-Stanojević.

⁵ U našem smo se članku koristili radom koji je prvi put objavljen u časopisu *Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor*, XX, 229–259, Beograd, 1954., a 1978. uvršten u Boškovićeve *Odabrane članke i rasprave*.

⁶ Rad je prvi put objavljen u *Južnoslovenskome filologu* 1–2/1966–67, a kasnije uvršten u *Odabrane članke i rasprave* iz 1978.

⁷ Te su jezične značajke: „1. mjesto akcenta; 2. Postojanje ~ akcenta; 3. Refleks nazala *ę* iza palatala; 4. Sudbina glasa -l; 5. Sudbina glasa h; 6. Sudbina praslavenskog glasovnog skupa *dj; 7. Sudbina *skj, *zgj i sl.; 8. Sudbina starog glasovnog skupa *čr*; 9. Sudbina *jd*; 10. Pluralsko proširenje -ov-; 11. Nastavak genitiva plurala; 12. Postojanje aorista; 13. Forme pomoćnog glagola kondicionala; 14. Brojne konstrukcije sa 3 i 4.“

zadržao na istih četrnaest⁸ Ivićevih jezičnih značajki koje je provjeravao i M. Hraste u istraživanju govora jugozapadne Istre. Ujčić je te jezične značajke podijelio u četiri cjeline: „I. Prevladavajuće čakavske osobine marčanskoga govora; II. Čakavizirane (bivše štokavske) i štokavske osobine; III. O akcentuaciji marčanskoga lokalnog govora; IV. O osobitostima u morfologiji marčanskoga govora“ (Isto, 124). S obzirom na mali broj obrađenih jezičnih značajki, ovaj rad ne daje potpun opis mjesnoga govora Marčane.

2. Istraživanje mjesnoga govora Marčane

Mjesni govor Marčane istraživali smo u travnju 2007. posebno koncipiranim Upitnikom za istraživanje jugozapadnih istarskih govora⁹. Upitnikom smo obuhvatili fonološke jezične značajke koje su u svojim istraživanjima jugozapadnih istarskih govora izdvojili J. Ribarić, M. Małecki, M. Hraste i I. Lukežić. U dijalektološkome smo punktu diktafonom zabilježili razgovor s izvornim govornicima. Iz te su snimke ekscerpirane jezične značajke koje nisu bile obuhvaćene upitnikom (kao odraz jata, naglasni sustav, prijelaz dočelnoga *m* u *n*). Naši su obavjesnici bili: Zora Radolović (rođena 1932.), Ivan Radolović (rođen 1943.) i Morena Radolović (rođena 1982.).

U radu smo istraživane jezične značajke prikazali na alijetnoj (općečakavskoj razini), alteritetnoj (na razini podsustava ili hijerarhijski nižih jedinica dvaju ili svih narječja hrvatskoga jezika) i na arealnoj razini razlikovnosti (koja je zajednička govorima određenoga areala iako mogu pripadati različitim dijalektima, narječjima, pa i inodijalektima).

3. Rezultati istraživanja

3.1. Alijeteti (općečakavske jezične značajke najvišega razlikovnoga ranga)

3.1.1. Zamjenica *ča*

U mjesnome govoru Marčane zamjenica *ča* potvrđena je kao upitna i odnosna zamjenica za neživo (u značenju 'što' – *ča* < *čb):

- upitna – Čã je to? Čã delaš?
- odnosna – ...čã si me zvala..., kako Bog zna čã..., čã ja znan.

3.1.2. Ostali primjeri čakavske nepreventivne pune vokalizacije poluglasa u «slabu» položaju

Osim u obliku nominativa zamjenice *ča* (*čđ* < *čb), čakavske pune nepreventivne vokalizacije potvrđene su u primjerima:

- *va* (*vđ* < *vʔ) – *Vazan* (= 'Uskrs'), *vazmeni* (= 'uskrsnji'), *vajk* (= 'uvijek')

⁸ Vidi bilješku 6.

⁹ Godine 1988. I. Lukežić je analizirajući pjesnički opus Mate Balote opisala mjesni govor pjesnikova rodnoga Raklja. U tom je radu ekscerpirala jezične značajke što su ih za jugozapadne istarske govore izdvojili J. Ribarić, M. Małecki i M. Hraste. Na temelju toga rada sastavljen je Upitnik za istraživanje govora jugozapadnoga istarskog dijalekta na fonološkoj razini.

- u starome prijedlogu *kadi/di* (< *kôde* > *kǎdĕ)
- u imenice *malin* (*môlinô* < *mǎlinъ) i njezinoj izvedenici *malinar*
- u primjeru *maša* (*môša* < *mǎša, = 'misa'), *mašiti*
- u instrumentalu zamjenice *ja – s namon* (< *manon* < *mônon* < *mǎnojo).

3.1.3. Dvojak odraz prednjega nazalnog samoglasnika *ę*

U mjesnome govoru Marčane zabilježen je dvojak odraz protojezičnoga i starojezičnoga samoglasnika *ę > *ę*. Prvi, *ę* u *a*, potvrđen je u samo osnovi glagola (*jęti* > *jati*): *zajati* (*Zajati* blago.), a drugi, *ę* u *e*, u mnogobrojnim primjerima: *meso*, *pet*, *dvajset*, *deset*, *petnajst*.

3.1.4. Naglasni sustav

a. Općenito o naglasnome sustavu

Naglasni sustav mjesnoga govora Marčane dosad se uglavnom spominjao u sklopu opisa jugozapadnoga istarskog dijalekta, stoga su podaci prilično općeniti. Autori se najčešće osvrću tek na inventar i raspodjelu prozodijskih jedinica te ne utvrđuju naglasne tipove koji postoje u pojedinim govorima.

Govor Marčane odlikuje se novijim tronaglasnim sustavom. To znači da je u nekim, ali ne u svim uvjetima naglasak pomaknut na prethodni slog (Moguš, 1977: 53). Ovaj govor poznaje tri naglaske: kratki silazni (*ǎ*), dugi silazni (*ǎ̄*) i akut (*ǎ̇*) te prednaglasnu duljinu (*ǎ̄*) i nenaglašene kračine (*ǎ̇*).

Općeslavenski novi akut (čakavski akut) prešao je u dugi silazni naglasak: N jd. *kljǎč*, I mn. *klǎšti*, N jd. *žǎža*, *Labiština*, G jd. *vodǎ*; I jd. *ovcǎn*; G mn. *žǎn*; N jd. *cvǎče*; infinitiv *ubǎjti*; 3. l. jd. prezenta *bolǎ*, 3. l. mn. prezenta *zǎvǎu*...¹⁰ Dakle, taj je govor ranije imao dvonaglasni sustav.

Sadašnji je akut nastao kasnije prelaskom naglaske na prethodni slog. Naglasak je gotovo bez iznimke povučen sa zadnjega kratkog otvorenog sloga, dok inače ostaje na starom mjestu: N jd. *svǎča*, *stǎna*; L jd. *svǎtu*, *hlǎdu*; 3. l. jd. prezenta *prǎde*, *posǎče*...¹¹ Akut se ostvaruje i na nekoć kratkim slogovima, što se naziva kanovačkim naglaskom¹²: N jd. *sǎlo*, *čǎlo*, *žǎna*, *nǎga*; N mn. *vǎli*, *postǎli*; 2. l. jd. imperativa *nǎsi*, *spǎči*... To se moralo dogoditi tek nakon gubljenja općeslavenskoga novog akuta, u protivnom bi se ovaj, najnoviji akut, stopio s njim.

Primjeri s naglaskom povučenim u drugim uvjetima (sporadično) rezultat su analogijskih ujednačavanja. Kratki je naglasak na zadnjem otvorenom slogu nekih riječi nastao kraćenjem nakon spomenutoga povlačenja: G jd. *Pǎlǎ*, *trǎvǎ*, ali *mǎkǎ*, *stǎnǎ*... Kraćenje je uobičajeno

¹⁰ U svim ovim primjerima akut potječe iz općeslavenskoga razdoblja i u arhaičnijim se govorima očuvao.

¹¹ Rijetko naglasak ostaje na zadnjem otvorenom kratkom slogu, i to samo ispred zanaglasnice (dakle posrijedi je sredina prozodijske riječi): *onǎki su*... Završni se naglasak u tom položaju redovito pojavljuje i kod riječi *kadǎ* ('gdje'), pa i kad ne slijedi zanaglasnica.

¹² Postojanje kanovačkoga naglaske u Marčani potvrđuje i M. Hraste (Hraste, 1957: 64).

iza prednaglasne duljine. Česte su dublete. Obrnuto, pred dugim naglašenim slogom katkad se krati prednaglasna duljina: G jd. *rukê, granê*, ali *lîhê, glāvê*... I tu postoje dublete.¹³

Pred sonantom u nezavršnome naglašenom slogu samoglasnik se uglavnom dulji. Tu se čuje akut ako je naglasak prenesen sa zadnjega kratkog otvorenog sloga, inače je ton silazan: L jd. *lōncu*; ali G jd. *bānka* (N *bānak*)... Dulji se i samoglasnik *a* kod oblika koji su nekoć završavali glasom *l*: N jd. *kotâ*; glagolski pridjev radni *zvâ, ustâ*...¹⁴

Naglasak se ne prenosi na prednaglasnice, no postoje leksikalizirani ostaci toga prenošenja: *nātašte* (PSl. **nā tǔšt'e* = 'na prazno').

b. Fonetski ostvaraj naglasnih jedinica

Kratki i dugi silazni naglasak ostvaruju se slično kao i u standardnom jeziku. Kod kratkoga visina i udar obuhvaćaju čitav slog. Kod dugoga vrhunac visine je na početku, a prema kraju se naglo spušta. Dugi je silazni naglasak, osobito u zadnjem slogu, nešto kraći nego u standardnom jeziku. U otvorenom zadnjem slogu mnogo je kraći nego u ostalim slogovima, a nakon zanaglasne duljine često se potpuno skraćuje.

Akut, premda se smatra i često opisuje kao uzlazni ton, zapravo se uglavnom izgovara kao ravni visoki ton, katkada tek zanemarivo uzlazan, a u nekim slučajevima i prema kraju sloga silazan. To ovisi i o rečeničnoj intonaciji. Tako se ili veoma slično akut ostvaruje i u ostalim govorima Istre i riječkoga područja, uključujući i one koji čuvaju općeslavenski novi akut (Langston, 2006: 30–70).¹⁵

U brzom govoru, osobito kod učestalijih riječi, dugi se naglasci često krata. Iste se riječi u sporijem govoru ostvaruju s jednim od dvaju dugih naglasaka: *pōšli/pōšli, bilol/bîlo*... S druge strane, naglašeni se slog pred pauzom katkada dulji, osobito ako govornik ne zna što bi rekao, nabraja nešto i slično. Ton je tada uglavnom uzlazan: *būde* (umjesto *būde*)...

Prednaglasne se duljine također ostvaruju s ravnom intonacijom, katkada uz neznatno dizanje ili spuštanje tona prema kraju. To se poklapa s fonetskim ostvarajem akuta (koji je uostalom u mnogim slučajevima i nastao prelaskom naglasaka na prednaglasnu duljinu).

¹³ Čini se da su likovi s kračinom stariji, a da je duljina kod većine riječi kasnije ponovno uvedena pod utjecajem ostalih oblika (vidi Kapović, 2003).

¹⁴ To su zapravo stopljena dva samoglasnika *a*, pri čemu je drugi nastao od *l*: *ustâ-la, ustâ-ti*..., ali *ustâ* (od *ustâl); usp. *hodîja*...

¹⁵ M. Hraste (Hraste, 1957: 59) taj naglasak spominje i kao «dugouzlazni», a R. Bošković (Bošković, 1978) kao «štokavski 'akcentat». Međutim, govornici marčanskoga dijalekta, ali i drugih govora u Istri u kojima on postoji, izgovaraju ga kao ravni, a ne obrisni (konturni) ton. Drugim riječima, već na početku izgovora akut je visok te ostaje takav do kraja katkada uz neznatnu promjenu visine pri kraju sloga. Novoštokavski dugi uzlazni naglasak također se u mnogim (na primjer slavonskim) govorima izgovara kao ravni ton s time da je sljedeći slog uvijek nešto viši od naglašenoga, što daje dojam uzlaznosti. Zbog njegove ravne intonacije štokavci akut mogu protumačiti kao uzlazni ton, uspoređujući ga s novoštokavskim uzlaznim naglaskom, no ne vodeći računa o visini sljedećega sloga, koji je kod akuta nizak. Kao uzlazni naglasak sastavljen od niske i visoke more akut opisuje S. Ivšić (Ivšić, 1911: 146 – 154), no on se nigdje u Istri tako ne izgovara.

c. Raspodjela naglasnih jedinica

Kratki se naglasak može naći u svakom slogu, pa i zadnjem. U potonjem je slučaju nastao kraćenjem dugoga naglasaka, isključivo iza zanaglasne duljine. Dugi se silazni naglasak također može naći u svakom slogu. Akut se nalazi samo u predzadnjem slogu, jer je nastao isključivo povlačenjem s ultime.¹⁶

Prednaglasna se duljina ostvaruje samo u slogu odmah ispred naglašenoga. To je stanje naslijeđeno iz općeslavenskoga, jer su tada ostale prednaglasne duljine pokraćene (Kapović, 2003).¹⁷ U skladu s tim, duljina ne može biti ispred akutskoga sloga.

U nizu prednaglasne duljine i dugoga silaznoga naglasaka jedno se od njih često krati. Moguće su razne dublete (Bošković, 1978: 348).

d. Podrijetlo naglasnih jedinica¹⁸

Kratki silazni naglasak dolazi iz mnogih izvora, ali se svi mogu svesti na sljedeće:

- kratki čeonni naglasak:¹⁹ N jd. *mšec*, *kōkoš*...

- kratki nečeonni naglasak:²⁰ N jd. *brĕk*, *živõt*, *samānj*, *prĕža*; I mn. *vōli*, *kōnji*; 1. l. jd. prezenta *hōdin*, *glōžen*...

- stari (praslavenski) akut:²¹ N jd. *čovĭk*, *nečakĭnja*; D mn. *ovcān*, *kozān*, 3. l. jd. prezenta *uštĭpne*, glagolski prilog sadašnji *plāčući*...

- kasnija kraćenja: G jd. *teplĭnjĕ*, *glāvĕ*; I mn. *krĕlĭ*, *zūbrĭ*, G mn. *pūtĭ*; 3. l. mn. prezenta *zōvŭ*...

Dugi silazni naglasak ima još zamršenije podrijetlo:

- dugi čeonni naglasak:²² N jd. *pĕč*; D mn. *ljūdan/ljūden*...

- produljeni stari akut (samo u genitivu množine i pred sonantom): G mn. *hĭž*, *krāv*...

- stapanje slogova (naglašen prvi): 3. l. jd. prezenta *morā*, *kantā*...

- duljenje pred sonantom: L mn. *bānki*, *stōlci*; N jd. *Barbāština*...

¹⁶ Postoje neki izuzeci, koji se mogu objasniti analogijom ili utjecajem drugih idioma: *svĭreči*, *uništāvale*, *pōslon* (usp. *volōn*)...

¹⁷ U nekim su govorima, na primjer liburnijskima, česte i prednaglasne duljine u ostalim slogovima, ali one su nastale kasnije, duljenjem pred sonantom ili analogijom (Langston, 2006: 108 – 110).

¹⁸ O podrijetlu naglasnih jedinica u raznim slavenskim jezicima vidi Dybo, Zamjatina, Nikolaev, 1993.

¹⁹ Naglasak koji je nekada prelazio na prednaglasnice (tzv. jako prenošenje).

²⁰ Ovaj naglasak nikada ne prelazi na prednaglasnice osim u novoštokavskom. Razvio se u raznim uvjetima još u općeslavenskom, između ostaloga povlačenjem s jerova i (tada) dugih samoglasnika.

²¹ Pokraćen je u svim slavenskim jezicima osim u nekim uvjetima u češkom i gornjolužičkom. Doduše, u mnogim se slovenskim govorima stari akut odrazio kao dugi uzlazni naglasak, osim u zadnjem slogu. Međutim, tu bi mogla biti riječ o kasnijem duljenju, jer u tim su govorima produljeni samoglasnici u svim nezavršnim naglašenim kratkim slogovima. U nekim pak govorima, na primjer koruskima, to duljenje nije svugdje provedeno i u njima je i odraz staroga akuta često kratak. Usporedi standardni slovenski *slāma*, ali *brāt*; rožanski govor *hlādawa* (standardno *glĕdala*); isti je razvoj kod primjerā s iskonski kratkim samoglasnikom: standardni slovenski *vōlja*, *qkno*; ali *pās*, *kōnj*.

²² Praslavenski je dugi čeonni naglasak u riječima s više od dva sloga pokraćen, dok je kratki u jednosložnim riječima produljen.

- novi akut: N jd. *lišće*; G jd. *kozê*; G mn. *rûk, žen*; L jd. *rojênju*; I mn. *klišti*; L mn. *bilih*; infinitiv *ubâjti, umrîti*; 3. l. jd. prezenta *ubâjde, stîšće, boli*; 3. l. mn. prezenta *plêtû*...²³

Akut je nastao povlačenjem sa zadnjega kratkog otvorenog sloga (vidi gore); dakle potječe od negdašnje prednaglasne duljine, ali i kračine, na koju je prenesen naglasak.

Prednaglasna duljina ima najmanje tri izvora:

- nepokraćena praslavenska prednaglasna duljina: N jd. *māčāk, nāròd*; G jd. *svîcê*...

- analogija prema oblicima u kojima se čuva iskonska duljina: *stîskâti, zapîsâti, utrûdîla* (prema *stîšćen*...; usp. *mučâti, mučîn*)...

- analogija prema oblicima s kanovačkim duljenjem: 1. l. mn. prezenta *pêčêmo, zôvêmo*, 3. l. mn. prezenta *pêkû, plêtû*...; prema *pêče, zôve, plête*...²⁴

Sva se tri naglasaka pojavljuju i u tuđicama:

- N jd. *kampânja, kušêt*;

- N jd. *butîga*, N mn. *bânki*;

- G jd. *rankûna*, N mn. *mustâči*...

e. Odras praslavenskih naglasnih paradigmi a, b i c²⁵

Naglasna paradigma a: nepomičan naglasak na osnovi riječi koji potječe od:

- praslavenskoga (starog) akuta (kratki, pred sonantima često dugi): *krâva, stârci*...

- novog akuta (danas dugi silazni): *žêža, lišće*...

- kratkoga nečeonog naglasaka: *nâròd, nâpôj*...

Oba se pojavljuju i u tuđicama: *kampânja, butîga*...

Naglasna paradigma b: pomičan naglasak – postoje tri skupine oblika ovisno o naglasku:

- naglasak na prvom slogu nastavka (kratki i dugi silazni): G jd. *svîcê, teplînjê*; I jd. *popôn, kljûčên, sestrôn*; D mn. *ženân, volân*; I mn. *sestrâmi, kljûčî*, infinitiv *zapîsâti, stîskâti*...

- akut na slogu pred nastavkom:²⁶ N jd. *sêlo, čêlo, žêna, trâva*; G jd. *dâžda, vôla*; N mn. *postôli, kônji*; 2. l. jd. imperativa *nôsi, spêči*...

²³ Novi se akut pak razvio: povlačenjem naglasaka s jerova: 1. N jd. **kljûč*; G mn. **žên, *rûk*; N jd. **lišće, *cvîce, *rojênje* (nastavak **-bje*); 3. l. mn. prezenta **zovû*, 3. l. jd. prezenta **teplî* (nastavak **-tô*); 2. stezanjem slogova (naglašen drugi): I mn. **vodô(n), *rîkô(n)*; možda **vodê*... te 3. povlačenjem naglasaka s (nekoć) dugoga sloga: N jd. **žêža*; LI mn. *klîti*; određeni oblici pridjeva **bilih*; oblici prezenta **povîdan, *stîšćen*... Slično podrjetljivo imaju i mnogi primjeri kratkoga nečeonog naglasaka. Razlika je samo u kvantiteti sloga na koji se naglasak povukao s jera ili negdašnje duljine: N jd. *māčāk, rēbâc*; LI mn. *kônji, pastôli*...

²⁴ U govorima koji nemaju kanovačkog duljenja svi su ti oblici bez prednaglasne duljine: (Žminj) *pêčêmo, zovêmo, pletuô*, tako i *pêčê, zovê, pletê*...; slično (Novi) *pečêmo, zovêmo*...

²⁵ Riječi naglasne paradigme a imale su u svim oblicima naglasak na istom slogu, one naglasne paradigme b na prvom slogu gramatičkoga nastavka u jednim, a na zadnjem slogu osnove u drugim oblicima, dok su riječi naglasne paradigme c u jednim oblicima imale čeonu naglasak, a u drugima naglasak na nastavku. O praslavenskim naglasnim paradigmama vidi Dybo, 2000. Za čakavski vidi Langston, 2006.

²⁶ Riječ je zapravo o inačici naglasaka opisanoga pod prethodnom točkom, jer ranije je ovo bio naglasak na zadnjem otvorenom kratkom slogu: N jd. *sêlo* (od *selô*), *trâva* (od *trâvâ*); N mn. *postôli* (od *postolî*), *kljûči* (od *kljûčî*); 2. l. jd. imperativa *nôsi* (od *nosî*), *spêči* (od *spêčî*)... Likovi u zagradama posvjedočeni su u arhaičnijim govorima.

- silazni naglasici pred nastavkom:²⁷ N jd. *māčāk, rēbāc*; G mn. *žēn, sēli*; LI mn. *klīšti, mustāči, postōli, kōnji*; G mn. određeni oblik pridjeva *bilih*; I. l. jd. prezenta *stīščen...*

Silazni naglasici na slogu pred naglaskom karakteristični su za sve oblike koji imaju nulti nastavak (nekad poluglas) te za sljedeće oblike:

- lokativ i instrumental množine imenica muškog i srednjeg roda: *klīšti, postōli...*
- određeni oblici pridjeva: *bili, črnih...*
- prezent (ne uvijek): *stīščen, iščen*; ali *pēčēn...*
- glagolski pridjev trpni (ne uvijek): *zvřšeno, ali pečēni...*²⁸

U genitivu množine imenice muškog i srednjeg roda imaju nastavak *-i*, koji se proširio iz i-osnovā. Neke su imenice u tom obliku naglašene na nastavku, a neke na osnovi, po uzoru na lokativ i instrumental množine. Postoje i dvojnosti: *krēli, pūti*, ali i *pūti te brīsti, tēlci, sēli...*²⁹

U lokativu i instrumentalu množine imenica muškog i srednjeg roda naglasak je ponekad ujednačen prema ostalim oblicima (na nastavku): LI mn. *kljūčī*; I mn. *krēli, cīpi*; ali i I mn. *cīpi, klīšti, brīsti, mustāči, kōnji, vōli*; L mn. *stōlci, pastōli...*³⁰

Naglasna paradigma c: pomičan naglasak – postoje četiri vrste oblika ovisno o naglasku:

- naglasak na prvom slogu riječi (silazni):³¹ N jd. *pēc, hlād, mīsec, kōkoš*; N mn. *ljūdi, zūbi...*

- naglasak na nastavku: G jd. *kokošē*; G mn. *ljūdi/ljūdi*; I jd. *rukōn...*

- akut na slogu pred nastavkom:³² N jd. *rūka*; L jd. *hlādu...*

- silazni naglasak na zadnjem slogu osnove:³³ G mn. *rūk, ovāc...*

U jednosložnim oblicima s izvorno kratkim samoglasnikom (*e, o* te *a < b, b*) samoglasnik je pod čeonim naglaskom produljen: *nōs, pēc, dān...*³⁴

²⁷ Takav je naglasak star, potječe iz općeslavenskoga te je zabilježen i u ostalim slavenskim jezicima u istim kategorijama i oblicima (pred jerovima i duljinama). Ako je slog dug, na njemu je novi akut (u govorima koji ga čuvaju). U marčanskom je govoru novi akut, naravno, prešao u silazni naglasak.

²⁸ Glagoli s naglaskom na nastavku pod posljednje dvije točke ranije su uglavnom pripadali naglasnoj paradigmi *c*.

²⁹ Kratki završni naglasak nova je pojava, izazvana prednaglasnom duljinom. Genitivni nastavak *-i* izvorno je dug te se kod prvih dvaju primjera katkada tako i izgovara.

³⁰ I ovaj se nastavak često izgovara s duljinom. Nastao je od praslavenskih nastavaka L mn. **-ehŭ-iŭb* i I mn. **-y/-i*. Ti su nastavci izvorno dugi.

³¹ Nekadašnji čeonni naglasak, koji je prelazio na prednaglasnice.

³² Takav je naglasak u oblicima koji završavaju kratkim otvorenim slogom. Riječ je o oblicima koji su nekoć bili naglašeni na nastavku, usp. *glāva, nōga* i (Žminj) *glāvā, nogā*.

³³ Tako je samo kod oblika s nultim nastavkom koji je postao od nekadašnjega naglašenog poluglasa. Naglasak je zbog slabljenja poluglasa prešao na prethodni slog, pa u arhaičnijim govorima ti oblici imaju novi akut, usp. (Marčana) G mn. *rūk, nōg* i (Žminj) *ruōk, nuōh...* Naravno, kod riječi s jednosložnom osnovom, kakvi su i navedeni primjeri, riječ je o istovremeno prvom i zadnjem slogu. Ti se oblici razlikuju od onih pod prvom točkom (*pēc, hlād*) po tome što su potonji izvorno bili naglašeni na prvom slogu, što se vidi i iz primjera koji imaju više slogova (*kōkoš, mīsec*). Zanimljivi su primjeri N jd. *dān*, G mn. *dān*; koji u arhaičnim sustavima glase N jd. *dān*, G jd. *dān...* U prvom je stari čeonni naglasak, a u drugom je naglasak nekada bio na nastavku (poluglas).

³⁴ Tako je u svim zapadnim južnoslavenskim govorima (Dybo, 2000: 18).

Ova se naglasna paradigma gubi te riječi iz nje prelaze u ostale dvije. Najbolje se čuva kod nekih skupina imenica s jednosložnom osnovom. Njezino je osipanje uznapredovalo u mnogim hrvatskim govorima. U većini višesložnih osnova uopćen je ili početni ili završni naglasak. U marčanskom govoru riječi kao *měso* sada pripadaju naglasnoj paradigmi *a*, a riječi kao *kōza*, *teplīnja* naglasnoj paradigmi *b*.

Raspodjela naglasnih likova po morfološkim oblicima prilično je zamršena. Početni naglasak imaju:

- imenice muškog i srednjeg roda u jednini (osim katkad u lokativu): *hlād*, *hlāda*...; L jd. *hlādu*...

- imenice muškog roda u nominativu, akuzativu i dativu množine: N mn. *ljūdi*; A mn. *ljūde*; D mn. *ljūden*, *gōstan*...

- imenice ženskog roda (a-promjena) u akuzativu jednine te nominativu i akuzativu množine: A jd. *vōdu*; NA mn. *ōvce*, *nōge*...³⁵

- imenice i-promjene u nominativu i akuzativu obaju brojeva: jd. *kōkoš*; mn. *kōkoše*...

- neodređeni oblici pridjeva u muškom i srednjem rodu u jednini te muškom i ženskom u množini:³⁶ *mlād*, *mlādi*...

- isti oblici glagolskoga pridjeva radnog:³⁷ *zvá*, *zválo*..., ž. r. *zvála*...

Silazni naglasak na zadnjem slogu osnove ima samo genitiv množine s nultim nastavkom: *rūk*, *ovác*, *nōg*...

Svi su ostali oblici naglašeni na nastavku osim ako je riječ o kratkom otvorenom zadnjem slogu. U tom je slučaju naglasak povučen na prethodni slog, gdje se ostvaruje kao akut.

Kao i u naglasnoj paradigmi *b*, i ovdje su djelovanjem analogije neki oblici promijenili naglasak: I mn. *vōzi*, ali *ūsti*, *zīdi*... Naglasak na osnovi u instrumentalu množine kod imenica muškoga i srednjeg roda uobičajen je u naglasnoj paradigmi *b*. Moguće je da je ova anomalija povezana s kvantitetom samoglasnika osnove.

Neke riječi, uglavnom glagoli, pripadaju dvjema naglasnim paradigmama. Tako kod nekih glagola infinitiv i pridjev radni pripadaju paradigmi *a*: *sīči*, *ukrēsti*; *sīkla*, *ukrēla*; a ostali oblici paradigmi *b* (ranije *c*): *sīče*, *sīkū*, *ukrēde*...; usporedi *rēči*, *rēkla*, *rēčēn*, *rēče*, *rēčū*...

Kod imenica svih triju naglasnih paradigmi, u genitivu množine s nultim nastavkom (nekoć poluglas), zadnji se slog osnove, ako je naglašen, dulji: (NP a) *rīb*, *daščic*; (NP b) *žēn*; (NP c) *nōg*, *ovác*.

³⁵ Te riječi često prelaze u naglasnu paradigmu *b*. U nekim oblicima kod nekih riječi postoje dvojnosti: N jd. *vōda*; G jd. *vōdē*; A jd. *vōdu/vōdu*...

³⁶ Neodređeni oblici pridjeva u marčanskom govoru imaju samo nominativne oblike.

³⁷ Glagoli naglasne paradigme *c* uglavnom su prešli u paradigmu *b*. Često je jedina razlika naglasak glagolskoga pridjeva radnog: 3. l. jd. prezenta *zōve*, 1. l. mn. prezenta *zōvōmo*, infinitiv *zvāti* (ovi oblici mogu biti i NP b i NP c); glagolski pridjev radni *zvá*, *zvála*, *zválo*, *zváli* (raspodjela svojstvena isključivo NP c).

3.1.5. Mijene šumnika u zatvorenu slogu

Jedna od alijetetnih jezičnih značajki čakavskoga sustava jest izmjena šumnika u zatvorenu slogu zbog tendencije slabljenja napetosti.

U mjesnome govoru Marčane zabilježena je:

- a) zamjena afrikate frikativom: *niš* < *nič*, *aš* < *ač*
- b) zamjena okluziva sonantom: *jedanajst*
- c) potpuna redukcija okluziva: *jena*, *jeno* < *jedna*, *jedno*.

3.1.6. Posebni oblici pomoćnoga glagola biti za tvorbu kondicionala

Oblici pomoćnoga glagola za tvorbu kondicionala *bin*, *biš*, *bi*; *bimo*, *bite*, *bi* općečakavska su jezična značajka najvišega razlikovnog ranga. Takvi su paradigmatički oblici u Marčani potvrđeni u mnogobrojnim primjerima: *Bimo* bili želi...; ...*bimo* bili vrhli...; ...*bi* bili plesali...

3.2. Alteriteti (čakavske jezične značajke nižega razlikovnoga hijerarhijskoga ranga)

3.2.1. Suglasnički i samoglasnički inventar

Suglasnički inventar govora Marčane čine 23 fonema: *b*, *c*, *č*, *d*, *f*, *g*, *h*, *j*, *k*, *l*, *l'*, *m*, *n*, *ń*, *p*, *r*, *s*, *š*, *t*, *u*, *v*, *z*, *ž*. Afrikate *č* i *ć* u govoru Marčane svedene su na „srednje *č*“³⁸: *čula*, *pečen*, *ubučeni*, *mladič*, *najveća*, *več*, *leča*, *četiri*.

Samoglasnički inventar ima pet samoglasničkih jedinica: *a*, *e*, *i*, *o*, *u* te slogotvorni fonem *r*.

3.2.2. Refleks jata

U mjesnome govoru Marčane ikavski refleks jata dosljedno se provodi u leksičkim morfemima: *dica*, *mih*, *mišnice*, *lipo*, *biliti*, *crikva* te u gramatičkim morfemima: D jd. *dici*, D jd. *sestri*, L jd. u *boški*, L jd. u *hiži*; G mn. *bilih*; u priloga: *kadi*, *gori*.

Ekavski je refleks zabilježen u malome broju leksema: *delo*, *delalo*, *delali*, *delevali*, *suseda*.

3.2.3. Starojezični prijedlog *vð*

Starojezični prijedlog *vð > *vð* ovjeren je kao:

- samostalan prijedlog *vð > *vð* > *u*: *u* po noći, *u* ples, *u* deset ur;

³⁸ Milan Moguš (Moguš, 1977: 65) ovako opisuje „srednje *č*“: „*Moglo bi se reći da pri izgovoru toga glasa vrh jezika vrlo slabo dodiruje prednje alveole i gornje zube, dakle je negdje na pola puta između donjih zuba (što je karakteristično za štokavsko *ć*) i uzdignutog položaja prema alveolama (što je karakteristično za *č*).“*

- u prefikslnim složenicama **v̄b* > *v̄d* > *u*: *unuka, unuk, udovica, udovac, ustati, usrid, unutra*; u priloga: *ujutro, uvečer*;
- kao **v̄b* > *va* u primjerima: *vajk(a), Vazan, vazmeni* (... *vajk* tako kantajući; ... puštiti ga za *Mali Vazan*...);
- reducirano prefiksarno **v̄b* > *v̄d* > $-\emptyset$: *zgojena*.

3.2.4. Rotacizam

Suglasnik *ž* rotaciran je u *r* u paradigmi prezenta glagola *moći*: *moren, moreš, more; moremo, morete, moru* (... se *more* isti...; ... ki *moru* plesati...).

3.2.5. Status finalnoga slogovnog *l*

Neizmijenjeno finalno slogovno *l* alteritetna je jezična značajka. Osim u čakavskima, nalazi se i u dijalektima ostalih dvaju narječja – u kajkavskim i štokavskim.

U govoru Marčane finalno slogovno *l* čuva se na završetku unutrašnjega sloga u imenica: *kolci, dolci*. Na završetku osnove u imeničkih riječi tipa *kotal, bukāl* (kada se ispred *l* nalazi vokal *a*), finalno se *l* kontrahira s prethodnim *a* te postaje i ostaje dugo *ā*: *kotā, bukā*. Jednako je tako i u jednini glagolskih pridjeva radnih muškoga roda: *držā* (< *držal*), *pensā* (< *pensal*), *kopā* (< *kopal*). U slučaju kada je ispred završnoga *a* koji drugi vokal, između tih se dvaju vokala razvija sekundarno *j*: *bija, hodija, uženija, potkadija*.

3.2.6. Neizmijenjena praslavenska skupina *čr*

Praslavenska skupina *čr* neizmijenjena je: *črno, črv, čripnja, črivo*.

3.2.7. Zamjena dočetnoga *m* u *n*

Dijalektološka literatura pojavu zamjene fonema *m* u *n* na dočetku gramatičkoga morfema (u glagola, pridjeva, imenica, zamjenica, brojeva) pripisuje osobitostima čakavskoga sustava u cjelini (Moguš, 1977: 79–82), ali i nečakavskim govorima (Lisac, 2003: 54) duž jadranske obale.

U mjesnome govoru Marčane zabilježeni su sljedeći primjeri fonetske neutralizacije: u glagola – I. l. jd. prezenta – *iman, san, kuhan, znan, držin*; u pridjeva – L jd. *na bilen*; u imenica – I jd. *z vodon, s tamjanon, s fažolon*; u zamjenica – L jd. *u tin*, I mn. *njin* (=‘njima’); D mn. *h nan*, D mn. *h našin*; u brojeva – *sedan, osan*.

3.2.8. Odras praslavenske skupine **v̄bs̄b* u osnovi neodređene zamjenice

Čakavski dijalekti južne provenijencije, dio središnjega ikavsko-ekavskoga dijalekta čakavskoga narječja te svi dijalekti štokavskoga narječja (Lukežić, 1998b: 131, Lisac, 2003: 17) imaju odraz praslavenske skupine **v̄bs̄b* u osnovi neodređene zamjenice kao *sv*.

U mjesnome govoru Marčane takav je odraz ovjeren u primjerima: *svi, svaki, svejeno, svu, svega, svačemu, svih, sva, sve* (...sve ča je i dan današnji...; ...sve moraš dati...; ...bimo bili svi...; ...ud svih kraji...; ...svi gredu kja...).

3.2.9. Rezultat jotovanja suglasničkih primarnih skupina *d_ǰ, *sk_ǰ, *st_ǰ, *zg_ǰ, *zd_ǰ

Praslavska suglasnička skupina *d_ǰ i starohrvatska d_ǰ u govoru Marčane ovjerena je kao: *d_ǰ, d_ǰ > j: *tuji, tujina*; *d_ǰ, d_ǰ > ž: *mlaži, trža, saža, slaži, mež*, a u primljenicama *d_ǰ, d_ǰ > d': *And'elina, and'eja, d'elato* (= 'sladoled'), *d'ir* (= 'krug').

Praslavska se suglasnička skupina *sk_ǰ i starohrvatska sk_ǰ u čakavskom sustavu jotovanjem ostvaruje kao šć. M. Moguš (1977: 83) čakavske govore s takvim rezultatom jotovanja naziva šćakavskima. Druga realizacija jotovanja suglasničke skupine *sk_ǰ i starohrvatske sk_ǰ je št.

U mjesnome govoru Marčane zabilježena su oba odraza: *sk_ǰ, sk_ǰ > št u primjerima *ognjište, štucati, klišta, kosište, uštipnuti* te *sk_ǰ, sk_ǰ > šć u prezentu glagola: 1. l. jd. *iščćen, stiščćen*; 3. l. jd. *iščće, stiščće*. U ovome idiomu prevladava odraz št, stoga se on ubraja u šćakavske govore jugozapadnoga istarskog dijalekta.

Rezultat jotacije praslavske suglasničke skupine *zg_ǰ i starohrvatske zg_ǰ je žd: *moždani* (= 'mozak').

Metatizirani refleks praslavske suglasničke skupine *zd_ǰ i starohrvatske zd_ǰ > jz sačuvan je u imenici *grojze*.

3.2.10. Skupina jd u prezentskoj i jt u infinitivnoj osnovi praslavenskoga glagola *idti

Potvrđena je skupina jd u prezentskoj osnovi glagola 'iči': *dojde, pojde* (... da *dojdu* s vozi...; da *dojde* nova voda...), a u infinitivnoj osnovi glagola skupina jt: *pojti, dojti* (... da moru *dojti* s vozi...).

3.2.11. Infinitiv glagola

Infinitiv glagola ima neokrnjeni nastavak -ti ili -ći: *blagosloviti, trpiti, pokusiti, pasati* (= 'proći'); *speći, reći, leći*.

3.2.12. Izostajanje sibilizacije u morfonološkim pozicijama

U mjesnome govoru Marčane sibilizacija je dokinuta kao morfonološka kategorija u imenica: u *luki, na nogi; svidoki, rogi, orihi, vragi, težaki*.

3.2.13. Oblici upitne i odnosne zamjenice 'koji'

Upitna i odnosna zamjenica za značenje 'živo' *koji, koja, koje* ima kontrahirani oblik: jd. – *ki, ka, ko*; mn. – *ki, ke, ka* (...*Ki* se je tako zva?; *ki* su hodili...; ... *ki* su volili...; *ki* su imali krave...; *ki* su mladi...).

3.3. Arealne jezične značajke u mjesnome govoru Marčane

3.3.1. Zamjena *a* u *e* u korijenske morfemu

U korijenske morfemu glagola *kresti* i *resti* te u njihovih oblika: *ukresti*, *ukrela*, *ukreja*; *uresla*, *zaresla*, *naresi*, *nareslo*, *sresli* ovjeren je prijevoini lik *s e*. Takav je prijevoini lik i u imenice *rebac* (= 'vrabac').

3.3.2. Redukcija v ispred slogotvornoga *r* ili sonanta *r*

Ograničenje distribucije fonema *v* ispred slogotvornog *r* potvrđeno je u glagola: *strdnuti*, *črčati*, *srbiti*; u imenica: *četrtak*, *črčak*, *sřaka*; u rednih brojeva: *četrti*; u pridjeva: *trđ*, *trđa*, *trđo*.

3.3.3. Zatvaranje kratkoga *o* pred naglaskom

Zabilježeno je zatvaranje artikulacije kratkoga samoglasnika *o* u *u* izvan naglašenoga sloga: *uní*, *unâ*, *unô*, *unôj*, *unêga*, *unîma*, *uví*, *uvêga*, *uvô*, *utâc*, *ugnjîšte*, *uženîla*, *udvâjk*.

3.3.4. Oblici osnova glagola za značenje 'ići', 'kretati se'

Glagol za značenje 'ići', 'kretati se' ostvaruje se dvjema, supletivnim osnovama: infinitivnom i prezentskom.

Prezentska: *gredti, nesvrš. – *ići*; ostvaruje se samo u prezentu: *gren*, *greš*, *gre*; *gremo*, *grete*, *gredu* (... ča *gredu* za Dugu uvalu...) i 3. l. jd. i mn. imperativa – *neka gre*, *neka gredu*. Infinitivna: *hoditi*, nesvrš. – *ići*, ostvaruje se u glagolskom pridjevu radnom *hodila*, *hodilo*, *hodili*... (...si *hodila* po selu...; na večernju si *hodija*...); u perfektu (*hodile su* po hiži...) i 2. l. jd. te 1. i 2. l. mn. imperativa (*Hoj uvamo*.; *Hote spati!*).

3.3.5. Zanimjani oblici prezenta glagola 'biti' i 'imati'

Zanimjani oblici prezenta glagola 'imati'³⁹ u Marčani imaju sjevernočakavski odraz i glase: *nîman*, *nîmaš*, *nîma*; *nîmamo*, *nîmate*, *nîmajû*.

Zanimjani oblici prezenta glagola 'biti' glase: *nîs*, *nîsi*, *nî*; *nîsmo*, *nîste*, *nîsu* (... magari *nî* bija velik prostor...; ...ki *nî* ima...). Tako je i u južnočakavskih, srednjočakavskih i štokavskih govora.

³⁹ Zanimjani oblici prezenta glagola *imet* nastali su kada je prevladala artikulacija "drugoga samoglasnika dvovokalne sekvencije koja podliježe stezanju (*ne+imaš* > *neîmaš* > *nîmaš*)" (Lukežić, 1998a: 101). Mogućnosti su stezanja na prvi vokal (*nemaš*) i na drugi (*nîmaš*). Stezanje na prvi vokal (*nemaš*), karakteristično je za srednjočakavske, južnočakavske i štokavske govore, a stezanje na drugi vokal osobitost je sjevernočakavskih govora.

3.3.6. Genitiv osobne zamjenice oni – hi

Genitiv osobne zamjenice *oni* (< *oni*) ima metatizirani oblik *hi* (... a sada *hi* bude na stotine...).

3.3.7. Protetsko j

Protetsko *j*, odnosno otvrdla *j*-proteza zabilježena je u prilogu *opet – jopet* (... a *jopet* ni...).

4. Zaključak

Utvrđene jezične značajke mjesnoga govora Marčane na alijetetnoj – općečakavskoj razini, na alteritetnoj razini podsustava ili hijerarhijski nižih jedinica dvaju ili svih narječja hrvatskoga jezika te na arealnoj razini razlikovnosti, koja je zajednička govorima određenoga areala iako mogu pripadati različitim dijalektima, narječjima, pa i inodijalektima, potvrđuju pripadnost ovoga idioma doseljeničkim štakavsko-čakavskim govorima jugozapadne Istre.

To je govor dosljednoga ikavskoga odraza jata u korijenskim, u tvorbenim i u relacijskim morfemima, štakavskoga odraza primarne suglasničke skupine *stj te novijega tronaglasnog sustava.

LITERATURA

- Dalibor Brozović, Pavle Ivčić, 1988: *Jezik srpskohrvatski/hrvatskosrpski, hrvatski ili srpski*, Jugoslavenski leksikografski zavod „Miroslav Krleža“, Zagreb
- Radosav Bošković, 1978a: „O jednoj akcenatskoj osobini dijalekata zapadne i južne Istre“, u: *Odabrani članci i rasprave*, Crnogorska akademija nauka i umjetnosti, Posebni radovi, knj. 1, Titograd, str. 231–254.
- Radosav Bošković, 1978b: „Refleksi grupa tj, dj t̂j, d̂t̂j, stj, zdj, skj, zgj, (sk', zg') u dijalektima južne i jugozapadne Istre“ u: *Odabrani članci i rasprave*, Crnogorska akademija nauka i umjetnosti, Posebni radovi, knj. 1, Titograd, str. 293–349.
- Vladimir A. D y b o, Galina I. Z a m j a t i n a, Sergej L. N i k o l a e v, 1993: *Osnovy slavjanskoj akcentologii: Slovar'*, Nauka, Moskva
- Vladimir A. D y b o, 2000: *Morfonologizovannye paradigmatičeskie akcentnye sistemy*, Tom I, Izdatel'stvo «Jazyki ruskoj kul'tury», Moskva
- Josip Ham m, Mate H r a s t e, Petar G u b e r i n a, 1956: „Govor otoka Suska“, *Hrvatski dijalektološki zbornik*, knj. 1, Zagreb, str. 7–215.
- Mate H r a s t e, 1957: „O kanovačkom akcentu u Hrvatskoj“, *Filologija*, sv. 1, str. 59–74.
- Mate H r a s t e, 1964: *Govori jugozapadne Istre*, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, str. 5–36.
- Stjepan I v š i ć, 1911: „Prilog za slavenski akcenat“, *Radovi JAZU* 187, str. 133 – 208.

- Mate K a p o v i ć, 2003: „Razvoj starih dugih samoglasa u hrvatskom i ostalim slavenskim jezicima“, *Filologija* 41, str. 51–82.
- Keith L a n g s t o n, 2006: *Čakavian Prosody: The Accentual Patterns of the Čakavian Dialects of Croatian*, Slavica Publishers, Indiana University, Bloomington
- Josip L i s a c, 2003a: „Nastanak i razvoj jugozapadnoga istarskog dijalekta“, *Nova Istra*, god. 8, sv. 24, br. 2, str. 195–198.
- Josip L i s a c, 2003b: *Hrvatska dijalektologija 1., Hrvatski dijalekti i govori štokavskog narječja i hrvatski govori torlačkog narječja*, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb
- Mijo L o n č a r i ć, 1996: *Kajkavsko narječje*, Školska knjiga, Zagreb
- Iva L u k e ž i ć, 1988: „Jezična struktura u Balotinim pjesmama“, u: *Susreti na dragom kamenu 1988*, Pula, str. 249–270.
- Iva L u k e ž i ć, 1990: *Čakavski ikavsko-ekavski dijalekt*, Izdavački centar Rijeka, Rijeka
- Iva L u k e ž i ć, 1998a: *Govori Klane i Studene*, Libellus, Crikvenica
- Iva L u k e ž i ć, 1998b: „Štokavsko narječje (Nacr. sveučilišnih predavanja)“, *Radovi Zavoda za filologiju*, 32, Zagreb, str. 117–135.
- Mieczysław M a ł e c k i, 1930: *Przegląd słowiańskich gwar Istrii*, Polska akademja umjętności, Krakow
- Mieczysław M a ł e c k i, 1935: „Slavenski govori u Istri“, *Jadranski kalendar*, Izdanje konzorcija lista Istra, Zagreb, str. 23–27.
- Mieczysław M a ł e c k i, 2002: *Slavenski govori u Istri*, HFL, Rijeka
- Milan M o g u š, 1977: *Čakavsko narječje*, *Fonologija*, Školska knjiga, Zagreb
- Milan M o g u š, 1992–1993: „Dijalektološki povratak Brseču“, *Filologija*, knj. 20–21, Zagreb, str. 313–321.
- Lina P l i š k o, 2000: *Govor Barbanštine*, Filozofski fakultet Pula, Pula
- Lina P l i š k o, 2003: „Fonološki i morfonološki opis mjesnoga govora Krnice“, *Čakavska rič*, god. 31, br. 1–2, Književni krug, Split, str. 61–70.
- Lina P l i š k o, 2006: „Jezične značajke mjesnoga govora Orbanići“, *Croatica et Slavica Iadertina*, vol. 2, Zadar, str. 83–93.
- Lina P l i š k o, 2007: „Mjesni govor Hreljići – prilog poznavanju govora općine Marčana“, *U službi jezika, Zbornik u čast Ivi Lukežić*, Rijeka, str. 123–135.
- Josip R i b a r i ć, 1940: „Razmještaj južnoslovenskih dijalekata na poluotoku Istri“, *Srpski dijalektološki zbornik*, 9, Beograd, str. 1–207.
- Josip R i b a r i ć, 2002: *O istarskim dijalektima: razmještaj južnoslovenskih dijalekata na poluotoku Istri s opisom vodičkog govora*, Josip Turčinović d. o. o., Pazin
- Petar Š i m u n o v i ć, 1985: „Mozaik istarskih govora“, *Istra*, god. 23, br. 3–4, Istarska naklada, Pula, str. 66–72.
- Petar Š i m u n o v i ć, 1988: „Materinski idiom Mate Balote i jezik „Dragog kamena“, u: *Susreti na dragom kamenu*, Pula, str. 271–282.

Rudolf Ujčić, 1994: „Osnovne značajke marčanskog lokalnog govora“, *Marčanski zbornik*, Koordinacija istarskih ogranaka MH, Pula, str. 123–128.

Silvana Vranić, 2005: *Čakavski ekavski dijalekt: sustavi i podsustavi*, Filozofski fakultet u Rijeci, Odsjek za kroatistiku, Rijeka

Stjepan Vukšić, 1997: „Preplet hrvatskih jezičnih vrijednosti u jugozapadnom istarskom dijalektu“, *Hrvatski dijalektološki zbornik*, knj. 10, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Razred za filološke znanosti, Zagreb

<http://www.marcana.hr/>

<http://hr.wikipedia.org/>

DIALECTOLOGICAL RETURN TO MARČANA

Summary

The paper presents the phonological features characteristic for the Marčana local speech in Istria. According to them, it belongs to the immigrants' stokavian-chakavian speeches in SW Istria.

Key words: *Marčana, SW Istrian or stokavian-chakavian dialect, Istria, alietet, alteritet, areal features.*

RITORNO DIALETTOLOGICO A MARČANA

Riassunto

L'articolo presenta le caratteristiche linguistiche dell'altruità, alterità e arealità della parlata locale di Marčana. Secondo tali caratteristiche la parlata locale di Marčana appartiene al dialetto istriano migratorio sud-occidentale o stocavo-ciacavo.

Parole chiave: *Marčana, dialetto istriano sud-occidentale o stocavo-ciacavo, Istria, altruità, alterità, caratteristiche areali*

Podaci o autorima:

Dr.sc. Lina Pliško, docentica na Odjelu za humanističke znanosti Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli, I.M. Ronjgova 1, Pula 52100.

Kućna adresa: Krležina 5, 52100 Pula, tel. 052/506-719.

David Mandić, znanstveni novak - asistent na Odjelu za humanističke znanosti Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli, I.M. Ronjgova 1, Pula 52100.

Kućna adresa: Budicinova 12, 52100 Pula, tel. 091/941-5252